

Brutal rivning av Harstads kyrka

Det var i Harstads kyrka som klockarna och organisterna Jonas Lorin och sonen Nils Lorin utförde sina nästan livslånga gärningar. I mars månad 1826 var emellertid den slutliga ödesstunden kommen för denna urgamla helgedom, som torde ha uppförts redan på 1100-talet. Ett beslut om rivning av såväl Väderstads som Harstads kyrkor hade 1818 tagits av sockenmännen i de båda församlingarna. Det var något som sockenmännen i Harstad djupt ångrade, vilket avseglades i protokoll från sockenstämman ”Andersmässo” 1823.

Men det hjälpte inte. En dag i mars månad 1826 var stunden kommen för kyrkan. Rivningsmanskapat hade kommit för att rasera den gamla helgedomen, och det var säkert med bitterhet i hjärtat som Nils Lorin och många andra sockenbor fick se hur bit efter bit av kyrkan raserades. Ingen som helst dokumentation gjordes tydligen. Man tog emellertid tillvara så mycket som möjligt av inredningar och inventarier. Många värdefulla föremål från de båda kyrkorna placerades sedan i den nya gemensamma kyrkan. En hel del av dessa kan man nu se i tornkammaren och i kyrkorummet.

Brudkrona auktionsgods

En mängd oersättliga kyrkliga utensilier skingrades emellertid på ett häpnadsväckande sätt. De auktionerades nämligen helt enkelt bort till den som betalade bäst. Så skedde t ex med en förgylld silverkalk och patén, en förgylld brudkrona, en oblatask och en kanna. Vidare utbjöds ett par primklockor, tenn- och kopparkärl och ett par väggur, tre beslagna kyrkkistor samt ”en i godt stånd warande Ring-klocka af omkring 3 spd wiggt antingen i hel massa eller i sönderslagna stycken”, som det så brutalt uttrycks i auktionsannonsen. Också orgeln med ”Sex wackra Stämmor med fyra Octaver” gick under klubban. Den hamnade i Malexander, där den så småningom ersattes av en ny. Orgelns senare öde har inte gått att utröna. Av allt att döma finns det fortfarande här och där i bygderna en del föremål som härrör från den rivna kyrkan.

Ända till för ett 20-tal år sedan fanns denna fina dubbeldörr kvar i manbyggnaden till Appuna Lilla Östergård. (Foto Olle Lorin)

I Appuna Lilla Östergård fanns t ex ända till för ett 20-tal år tillbaka dörrarna som skulle ha lett upp till orgelläktaren. De inramades av halvkolonner med kapitäl och hade ett rejält dörrvred av mässing. Tyvärr förstördes de vackra dörrarna vid en brand. Som väl är hade då nyckeln till dörren, som troligen hanterats av båda Jonas och Nils tagits om hand. Det skedde tack vare min syster Maria, som tillsammans med sin make Karl Johansson under några år ägt fastigheten. Det är med tillfredsställelse jag, medan jag skriver detta, nu ser den hänga på en vägg i mitt hem, försedd med uppgift om ursprunget.

*Klockarättlingarna
Olle Lorin och Hans
Lorin vid de stora
ytterdörrarna till
Harstads kyrka, som
tydligt köptes in på
auktionen 1830 av
ägaren till Storgården
i Haddestad.*

Vid Haddestads Storgård finns också ett intressant minne från kyrkan i Harstad. Även i detta fall gäller det ett par dörrar, av allt att döma ytterportarna till kyrkan. Förhoppningsvis är de ännu bevarade.

Kanske döljer sig mer föremål från de båda kyrkorna på andra håll i bygderna?

Total utplåning

Nu är det beklämmande att komma till platsen för Harstads kyrka. Knappast något annat än de låga sulorna till bogårdsmuren kan skönjas. Inte ens den exakta platsen för kyrkan går att urskilja.

Under tidig medeltid restes där en mindre, romansk stenkyrka, vilken förmodligen byggdes till på 1200-talet under inflytande av cistercienserna i Alvastra, anser kyrkoexperten, numera avlidne fil dr Åke Nisbeth på riksantikvarieämbetet. Han anser också att det varit en av Östergötlands märkligaste kyrkor, både ifråga om storlek och utförande.

Uppmätning i sista stund

Vi hade inte vetat så mycket om dess utseende om inte lantmätaren och tecknaren Johan Fredrik Kock gjort en avbildning av kyrkan 1807. Det finns också en teckning av den från 1600-talet av Elias Brenner.

Vi kan också tacka den kulturhistoriskt intresserade prästen, Per Carlsson Hanner, för att vi nu vet lite om hur kyrkans grundplan såg ut. Han gjorde 1843 tillsammans med Nils Lorin en noggrann uppmätning av de då ännu iakttagbara lämningarna av kyrkan. Den visade sig ha haft en grundplan på 20x11 meter, vilket anses vara ovanligt stort för en landsortskyrka.

Sorgligt nog finns det inte en enda gravvård kvar på den urgamla kyrkogården, där många av Lorinsläkten torde ha fått sina sista vilorum. En del gravstenar från de båda rivna kyrkorna finns emellertid bevarade vid Väderstads nya kyrka. De är emellertid mycket svårt anfrätta och skulle behöva omedelbar vård.

Ett par runstenar vittnar om att bygden tidigt varit bebodd, vilket också styrks av ett stort antal gravar och andra lämningar från forntiden i grannskapet.

Olle Lorin

Källor:

Kyrkoarkivalier för Harstads socken.

Hans Lorin och Olle Lorin: Släkten Lorin från Rök i Östergötland.

Per Magnell och Ingvar Irander: En bondesläkt i folkungabygd.

Gunnar Rörby: Harstad, socknen som försvann. (I boken Strövtåg i Lysingsbygden)